

QURILISH TERMINOLOGIYASIDA TARJIMA STRATEGIYALARI: MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

**Urganch Innovatsion universiteti «O'zbek va xorijiy filologiya fakulteti»
o'qituvchisi**

Sapaeva Vaziraxon Umidovna

Annotatsiya

Ushbu maqola o'zbek tiliga qurilish terminologiyasini tarjima qilish jarayonida qo'llaniladigan strategiyalarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Texnik atamalar tarjimasida uchraydigan asosiy muammolar, jumladan sinonimiklik, texnik ma'noni saqlash qiyinchiliklari, milliy ekvivalent topishdagi murakkabliklar va me'yoriy hujjatlarda terminlarning bir xilda qo'llanilmasligi muhokama qilinadi. Maqolada terminlarning to'g'ri tarjima qilinishi uchun samarali strategiyalar va yechimlar taklif etiladi. Shu orqali o'zbek tilidagi texnik terminologiyani yanada rivojlantirish va milliy terminologiyani boyitish imkoniyatlari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: qurilish terminologiyasi, tarjima strategiyalari, texnik atamalar, sinonimiklik, milliy terminologiya, tarjima muammolari, o'zbek tili.

Kirish

O'zbek tilidagi texnik terminologiya, xususan, qurilish sohasidagi atamalar so'nggi yillarda texnologiyalar va xalqaro hamkorlik rivoji bilan yanada dolzarb masalalardan biriga aylandi. Mustaqillikdan keyin o'zbek tilidagi texnik atamalar, ayniqsa, qurilish sohasida faol rivojlanmoqda va shu jarayonda ko'plab chet tillardan, asosan rus va ingliz tillaridan terminlar kiritildi. Bu kiritmalar milliy tilga tarjima qilinishi yoki moslashtirilishi kerak edi. Biroq, terminlarni tarjima qilish jarayonida ko'plab muammolar, ayniqsa, sinonimiklik, noto'g'ri tarjima, mos ekvivalent topish qiyinchiliklari paydo bo'ldi. Mazkur maqolada ushbu tarjima jarayonida qo'llaniladigan strategiyalar, ularning muammolari va amaliy yechimlar haqida fikr yuritiladi.

Qurilish terminologiyasini tarjima qilishdagi asosiy muammolar.

O'zbek tiliga qurilish terminologiyasini tarjima qilish bir nechta asosiy muammolarni o'z ichiga oladi. Bu muammolar atamalarni to'g'ri ifodalash va

tushunishni qiyinlashtirib, o'zbek tilida texnik va ilmiy sohadagi taraqqiyotga to'sqinlik qilmoqda.

1. Sinonimiklik muammosi.

Qurilish terminologiyasida sinonimlik – bir tushunchaning bir nechta atamalar bilan ifodalanishi – keng tarqalgan muammo. Bu esa texnik tushunchalarni bir xil shaklda tushunishda chalkashlik keltirib chiqaradi. Masalan, “konsolidatsiya” atamasi ba'zi darsliklarda “mustahkamlash”, boshqalarida esa “barqarorlashtirish” sifatida tarjima qilinishi mumkin. Bu holat terminologiyani aniq tushunishga va tushunarlilikni oshirishga to'sqinlik qiladi.

2. Texnik ma'noni saqlashdagi qiyinchiliklar.

Ko'p hollarda texnik atamalar umumiy lug'at va talaffuzga moslashtiriladi, ammo bu jarayonda uning texnik ma'nosi o'zgarishi mumkin. Masalan, “rekonstruktsiya” termini “qayta qurish” yoki “ta'mirlash” deb tarjima qilinadi, biroq texnik ma'noda u yanada murakkab va aniq ishlanmalarni anglatadi. Shu sababli, texnik tushunchaning mazmunini saqlagan holda o'zbek tiliga mos keladigan aniq tarjimani topish zarur.

3. Terminlarning milliy ekvivalentlarini topish qiyinchiliklari.

Rus yoki ingliz tilidan kirib kelgan texnik terminlarga o'zbek tilida mos ekvivalent topish qiyin bo'lgan hollarda atama to'g'ridan-to'g'ri o'zlashtiriladi. Bu holatda atamaning milliy tilga mos ekvivalenti yo'qligi yoki mavjud bo'lmaganligi sababli termin o'zbek tilida to'g'ri ifoda qilinmasligi mumkin. Masalan, “armatura” atamasi rus tilidan bevosita qabul qilingan bo'lib, texnik tushuncha uchun milliy ekvivalent yaratilmagan.

4. Qarama-qarshi terminologik talqinlar.

Turli darsliklar, texnik qo'llanmalar va ilmiy adabiyotlarda atamalar turlicha tarjima qilinganligi sababli ularning talqini ham bir-biridan farq qiladi. Bu muammo o'quvchilar va mutaxassislar uchun texnik tushunchalarni noto'g'ri anglash xavfini keltirib chiqaradi. Masalan, “fundament” so'zi “poydevor” va “asos” deb tarjima qilinadi, ammo ular o'zaro biroz farqli texnik tushunchalar sifatida qaralishi kerak.

Qurilish terminologiyasini tarjima qilishda qo'llaniladigan strategiyalar.

Qurilish terminologiyasini o‘zbek tiliga tarjima qilishda bir nechta samarali strategiyalar qo‘llaniladi. Ushbu strategiyalar atamalarning to‘g‘ri tarjima qilinishiga yordam berish bilan birga, terminlarning umumiy tushunilishini ham yaxshilaydi.

1. Ekvivalent yaratish usuli.

Chet tilidan kirib kelgan termin uchun o‘zbek tilida mos keluvchi ekvivalent yaratish tarjima jarayonida keng qo‘llaniladi. Bu strategiya orqali yangi milliy atamalar yaratilishi mumkin. Masalan, “consolidation” terminini “mustahkamlash” yoki “konsolidatsiya qilish” kabi ifodalash orqali o‘zbek tiliga moslashtirish mumkin. Bunda asosan terminning aniq texnik ma’nosiga mos keluvchi so‘z yoki so‘z birikmasini topish kerak.

2. To‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashtirish.

Ba’zi terminlar o‘zbek tiliga to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashtiriladi. Bunda terminning chet tilidagi talaffuzi saqlanib, lekin milliy til imlosiga moslashtiriladi. Masalan, “konsolidatsiya” yoki “rekonstruktsiya” kabi terminlar bevosita rus tilidan o‘zlashtirilib, o‘zbek tiliga moslashtiriladi. Bu strategiya oddiyroq usul bo‘lsa-da, atamalarning milliy tildagi mos ekvivalentlarini yaratish ehtiyoji kamayib, texnik tushunchalar aniqroq ifodalanadi.

3. Tavsiflovchi tarjima usuli.

Texnik tushunchaning asosiy mazmunini tushuntirish orqali ifodalash tavsiflovchi tarjima usulidir. Ushbu usulda terminning to‘g‘ri ifodasini topish qiyin bo‘lsa, termin qisqa va aniq shaklda izohlanadi. Masalan, “beam” atamasi qurilishda “nurlar” deb tarjima qilinishi mumkin, ammo “nurlar” atamasi mazmunni to‘liq aks ettirmaganligi sababli tavsiflovchi tarjimada “yukni taqsimlovchi uzun element” kabi izoh keltirilishi mumkin.

4. Mos ekvivalent yaratish strategiyasi.

Ba’zi hollarda chet tilidagi atama to‘liq tarjima qilinmasdan, balki unga milliy tilda muqobil ma’noda yangi ekvivalent yaratiladi. Bu strategiyada terminning ma’nosini o‘zbek tiliga to‘g‘ri o‘g‘irish uchun milliy leksikadan foydalaniladi. Masalan, “support” atamasi “tayanch” deb tarjima qilinadi, ammo terminologiyada u “qo‘llab-quvvatlash” sifatida ham kiritilishi mumkin.

Qurilish terminologiyasini tarjima qilishdagi muammolarning yechimlari.

Qurilish terminologiyasida tarjima jarayonida paydo bo'ladigan muammolarni bartaraf etish uchun bir nechta yechimlar taklif etiladi:

1. Yagona terminologik qo'llanma yaratish.

Texnik atamalarning bir xil tushunilishini ta'minlash uchun yagona terminologik qo'llanma yaratish zarur. Ushbu qo'llanma barcha texnik sohalarda, xususan, qurilishda foydalaniladigan terminlarni o'z ichiga olishi kerak. Bu usul orqali sinonimlar va terminlar o'rtasidagi farqlar bartaraf etilib, barcha texnik hujjatlar va darsliklarda bir xil terminologiya qo'llaniladi.

2. Milliy terminologiyani boyitish.

Chet tillardan kirib kelgan atamalarga mos ekvivalent topish uchun milliy til imkoniyatlaridan foydalanish zarur. Texnik tushunchalarga mos keladigan o'zbekcha atamalar yaratish orqali ruscha yoki boshqa tillardan olingan atamalarning milliy ekvivalentlari ta'minlanadi. Masalan, "konsolidatsiya" atamasi o'rniga "mustahkamlash" ekvivalenti kiritilishi mumkin.

3. Tilshunos va texnik mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish.

Texnik atamalarni o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilish va milliy ekvivalent yaratish jarayonida tilshunoslar va texnik mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Bu usul orqali terminlarning ma'nosini to'g'ri tushuntirish va milliy tilga moslashtirishda katta natijalarga erishiladi.

4. Ta'lim muassasalarida bir xil terminologiyani qo'llash.

Texnik ta'lim muassasalarida yagona terminologiya qo'llashni ta'minlash uchun darslik va qo'llanmalar yagona lug'atlar asosida ishlab chiqilishi kerak. Bu o'quv jarayonida bir xil terminologiyani ta'minlab, mutaxassislar uchun tushunarli va aniq bilim berishga yordam beradi.

5. Tarjima jarayonini nazorat qiluvchi me'yoriy hujjatlar ishlab chiqish.

Qurilish sohasida qo'llaniladigan texnik atamalarni to'g'ri va yagona shaklda ifodalash uchun davlat darajasida terminlarni standartlashtirishga oid me'yoriy hujjatlar ishlab chiqilishi kerak. Bu barcha texnik hujjatlar va darsliklarda terminlarning bir xil tushunarli shaklda ishlatilishini ta'minlaydi.

Xulosa

O'zbek tiliga qurilish terminologiyasini tarjima qilish jarayoni ko'plab qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Ushbu maqolada ushbu qiyinchiliklar va ularni hal

qilish yo'llari, jumladan sinonimiklik, texnik ma'noni saqlash, milliy ekvivalent yaratish va o'quv muassasalarida yagona terminologiyani tatbiq etish bo'yicha takliflar ko'rib chiqildi. Terminlarni to'g'ri tarjima qilishda milliy ekvivalent yaratish, tilshunoslar va texnik mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish va davlat darajasida qo'llaniladigan yagona qo'llanmalar ishlab chiqish zaruriyati qayd etildi. Shu orqali o'zbek tilidagi texnik terminologiyani boyitish va uni milliy til imkoniyatlariga moslashtirish orqali ilmiy-texnik sohada yanada yuksak natijalarga erishish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Davronov, O. "Qurilish fanlarida atamalar muammosi." Kimyo International University in Central Asian Journal of STEM. Toshkent, 2023.
2. G'afurova, N. I. O'zbek, ingliz va rus tillarida "qurilish" sohasi terminlari tarjimasini masalasi (bino ta'miri yo'nalishi asosida). Andijon Davlat Chet Tillari Instituti, Andijon, 2024.
3. Qosimov, E.U. va Asqarov, B.A. O'zbekcha-ruscha politexnik lug'at. Toshkent: Fan nashriyoti, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqei tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida." PF-5850-sonli Farmon, 2019. Manba: <http://lex.uz/docs/4561730>.
5. Salimov, O.U. "Texnika sohasida o'zbek tilidagi atamalarni shakllantirish yo'llari." Tilshunoslik jurnali, 2021, № 2, 34–39-betlar.
6. Bekmurodov, A. "Til va texnika: Qurilish terminologiyasining o'zbek tilida qo'llanishi." Milliy tilshunoslik, 2022, № 3, 48–56-betlar.
7. Qobilov, T. va Axmedov, D. Texnik terminologiyaning standartlashtirilishi va milliyashtirish muammolari. Toshkent: Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2023.
8. Hasanov, M. "Texnik sohalarda o'zbek tilida yangi atamalarni shakllantirish imkoniyatlari." Til va jamiyat, 2022, № 2, 23–30-betlar.